

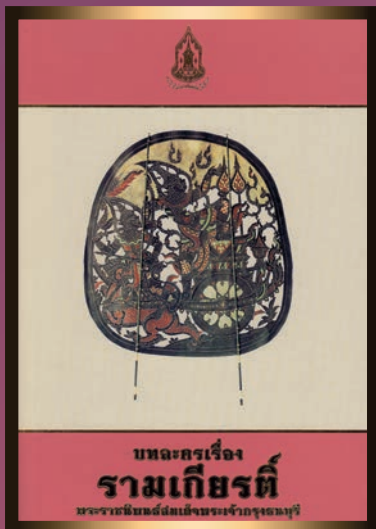

การค้นพบใหม่

ในการดำเนินงานของสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์*

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ เป็นหน่วยงานสังกัดกรมศิลปากรที่มีพัฒนาการจากแผนกวรรณคดี ในราชบัณฑิตยสภา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ และแผนกวรรณคดี ในกองศิลปวิทยาการ กรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นกองวรรณคดี สังกัดกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ ปรับเปลี่ยนเป็นกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ และกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ และยกฐานะเป็นสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๕ จนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลการค้นพบใหม่ด้านวรรณคดี

๑. บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

“บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี” จัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยเวลานั้นพบต้นฉบับสมุดไทยดำเก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติ ๔ เล่ม สมุดไทย ประกอบด้วย เล่ม ๑ ตอนหนุมานเกี่ยวนางวานรินจนท้าวมาลีวราชมา เล่ม ๒ ตอนท้าวมาลีวราชพิพากษาความจนทศกรรฐ์เข้าเมือง เล่ม ๓ ตอนทศกรรฐ์ตั้งพิธีทรายกรด พระลักษณะต้องหอกกระบิลพัสดุ์ จนผูกหมทศกรรฐ์กับนางมนโท เล่ม ๔ ตอนพระมงกุฎ

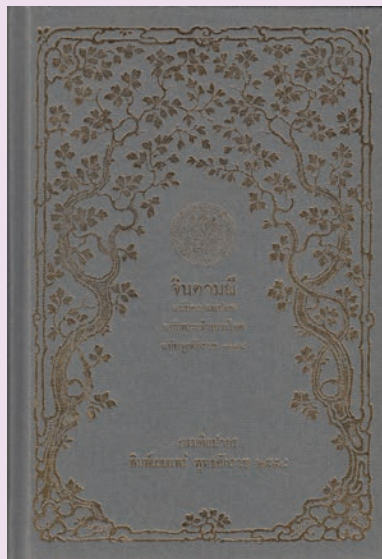
* พัทธ์พงษ์ เก้าเอี้ยน นักอักษรศาสตร์ปฏิบัติการ

พ.ศ. ๒๕๕๗ Mr. Jan Richard Dressler นักศึกษาปริญญาเอก สาขา Southeast Asian Studies มหาวิทยาลัยอัมบวร์ก สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้พบต้นฉบับสมุดไทยดำเส้นทอง ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดประจำรัฐแห่งกรุงเบอร์ลิน และนำเสนอมามอบให้สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ เมื่อตรวจสอบพบว่า เป็นบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มีเนื้อหาเป็นตอนศึกสัทธาสูร วิรุณจำบัง ซึ่งเป็นเรื่องราวในลำดับก่อนตอนที่ปรากฏในสมุดไทยเล่ม ๑ ซึ่งมีในหอสมุดแห่งชาติ ดังนั้นต้นฉบับสมุดไทยดำบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเท่าที่พบหลักฐานในปัจจุบันจึงมี ๕ เล่มสมุดไทย จัดพิมพ์เผยแพร่บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ฉบับสมบูรณ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๑ เนื่องในวาระครบ ๒๕๐ ปี แห่งการสถาปนากรุงธนบุรี

๒. จินตามณี

“จินตามณี” เป็นชื่อแบบเรียนภาษาไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรากฏหลักฐานต้นฉบับสมุดไทยตกทอดมาถึงปัจจุบันนับร้อยฉบับ แต่ละฉบับมีเนื้อหาและรายละเอียดต่างกัน จินตามณีฉบับที่แพร่หลายที่สุดได้แก่ จินตามณี เล่ม ๑ หรือจินตามณีฉบับพระโหราธิบดี ซึ่งนายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีอธิบดีกรมศิลปากร ตรวจสอบชำระและพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ และใช้เป็นต้นฉบับในการพิมพ์ครั้งต่อ ๆ มา

พ.ศ. ๒๕๕๘ กรมศิลปากรเห็นถึงความสำคัญของจินตามณีฉบับต่าง ๆ จึงตรวจสอบต้นฉบับและจัดพิมพ์เผยแพร่จินตามณีฉบับต่าง ๆ มาโดยลำดับ ดังนี้ จินตามณี เล่ม ๑ หรือฉบับพระโหราธิบดี (๒๕๕๘) จินตามณีฉบับใหญ่ บริบูรณ์ (๒๕๕๘) จินตามณี ฉบับความแปลก (๒๕๕๘) จินตามณี ฉบับพระเจ้าบรมโกศ (๒๕๕๘) จินตามณี ฉบับจุลศักราช ๑๑๔๔ (๒๕๕๘) จินตามณี ฉบับสมเด็จพระปรมานุชิต (๒๕๖๐) จินตามณี ฉบับนายมหาใจภักดิ์ (๒๕๖๔) และจินตามณี ฉบับพญาธิเบศ (๒๕๖๔)

๓. ปทานุกรม

“ปทานุกรม” เป็นแบบเรียนภาษาไทยที่แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สันนิษฐานว่าผู้แต่งน่าจะเป็นพระปิฎกโกศล (อ่วม) วัดราชบูรณะ เรียบเรียงเป็นคำกลอน ขยายเนื้อหาจากหนังสือแบบเรียนประถม มาลาของพระเทพโมฬี (ฟิ่ง) วัดราชบูรณะ สมัยรัชกาลที่ ๓

หนังสือ“ปทานุกรม”ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่มาก่อนปรากฏเพียงชื่อระบุอยู่ในหนังสือ “ประชุมลำนํ้า” ของหลวงธรรมมาภิรมณ์ (เถิก จิตรกถึก) ตอนที่อ้างถึงสูตรกลอักษรไทยหลง กระทั่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๔ นายธนโชติ เกียรติณภัทร อนุกรรมการวรรณคดีแห่งชาติ พบสมุดไทยเรื่องปทานุกรม เก็บรักษา ณ หอสมุดประวัติศาสตร์ทหาร อนุสรณ์สถานแห่งชาติ จังหวัดปทุมธานี จึงตรวจสอบชำระกับสมุดไทยเรื่องปทานุกรมที่สำรวจพบเพิ่มเติมที่หอสมุดแห่งชาติ และกรมศิลปากรได้จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๔ ในหนังสือ “ปทานุกรม และอักษรนิติ (แบบเรียนไทยสมัยรัชกาลที่ ๔)”

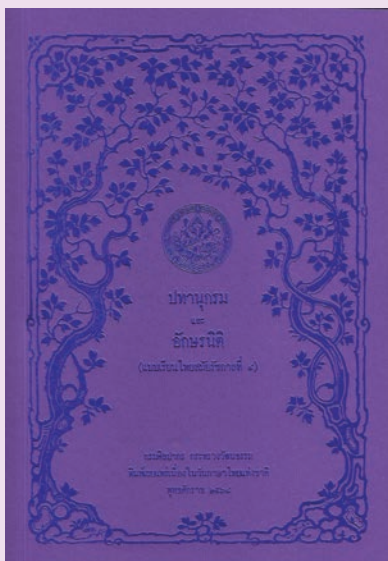
๔. กวีนิพนธ์คุณพุ่ม

คุณพุ่มเป็นกวีสตรีที่สร้างสรรค์ผลงานมาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับฉายาว่า “บุษบาทำเรือจ้าง” มีชื่อเสียงเลื่องลือเป็นที่ยอมรับกันว่ามีฝีปากคมคายในทางบอกลบตักทวง ฝ้ายหญิง มีผลงานพิมพ์เผยแพร่มาก่อน มี ๔ เรื่องประกอบด้วย

๑. เพลงยาวสามชาย
๒. เพลงยาวเฉลิมพระเกียรติ
๓. เพลงยาวบวงสรวงฉลองสระบางโหนด
๔. เพลงยาวนิราศวังบางยี่ขัน

ต่อมาได้สำรวจค้นพบกวีนิพนธ์ของคุณพุ่มเรื่องใหม่อีก ๔ เรื่อง ได้แก่

๑. เพลงยาวคุณพุ่ม ต้นฉบับเป็นกระดาษฝรั่งเขียนด้วยดินสอดำเก็บอยู่ในแฟ้มเอกสารเก่าของสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
๒. เพลงยาวแม่ปุกสุขสวรรค์ พบต้นฉบับสมุดไทย เก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ

๓. เพลงยาวนิราศฮ่องกง ส่วนวันที่ ๑ ต้นฉบับสมุดไทยเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ เป็นเพลงยาวที่แม่ปุกว่าจ้างคุณพุ่มแต่งเกี่ยวกับการเดินทางด้วยเรือกำปั่นนำอัฐิของเจียสัวมันผู้เป็นสามีไปบรรจุขงช้อยที่ฮ่องกง

๔. เพลงยาวนิราศฮ่องกง ส่วนวันที่ ๒ ต้นฉบับสมุดไทยเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทางของแม่ปุกที่นำอัฐิของสามีไปบรรจุขงช้อยที่ฮ่องกงเช่นเดียวกับเพลงยาวนิราศฮ่องกง ตามคำบอกเล่าของแม่ปุกภายหลังเดินทางกลับมาแล้ว

นอกจากนี้ยังพบกวีนิพนธ์ที่อาจเป็นผลงานของคุณพุ่ม แต่ยังไม่สามารถยืนยันได้แน่ชัดอีก ๓ เรื่อง ได้แก่

๕. กาพย์พระมหาชาติ

“กาพย์พระมหาชาติ” หรือ กาพย์มหาชาติ เป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาวาดด้วยเรื่องเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติสำนวนหนึ่ง ลักษณะการแต่งเป็นการแปลแต่ง คือยกคาถาพื้นภาษาบาลีไว้ส่วนหนึ่งแล้วยกศัพท์บาลีบางส่วนตั้ง แล้วแปลขยายความเป็นร้อยยาวเดิมเชื่อกันว่าแต่งในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา แต่ต้นฉบับที่พบในปัจจุบันระบุเวลาแต่งหรือคัดลอกในช่วงปีแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

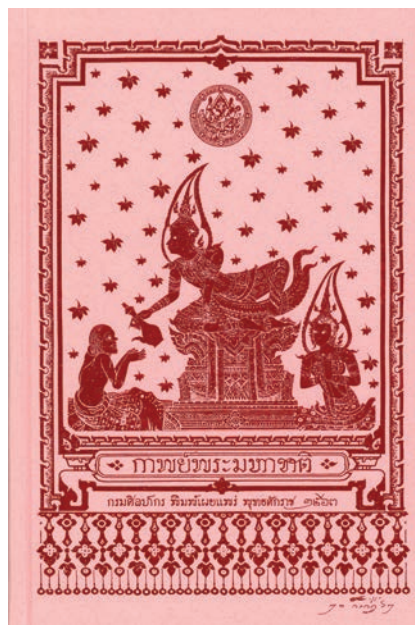
ต้นฉบับกาพย์พระมหาชาติแต่เดิมพบเพียง ๓ บรรพ (กัณฑ์) หอพระสมุดวชิรญาณตรวจสอบชำระและพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ เรียกชื่อตามต้นฉบับเอกสารสมุดไทย คือ “กาพย์กุมารบรรพ” “กาพย์สักกบรรพ” และ “กาพย์วนประเวศน์” ต่อมาได้พบต้นฉบับสมุดไทยเรื่องกาพย์พระมหาชาติซึ่งเก็บรักษาอยู่ ณ หอสมุดแห่งชาติ เพิ่มเติมอีก ๒ บรรพ ได้แก่ “มัทรีบรรพ” และ “มหาราชบรรพ” จึงได้ตรวจสอบชำระและจัดพิมพ์เผยแพร่กาพย์พระมหาชาติ รวม ๕ บรรพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๓

๑. เพลงยาวชาววัง พบต้นฉบับสมุดไทยเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ

๒. บทเห่กล่อมพระบรรทม เป็นบทสำหรับเห่กล่อมพระเจ้าลูกเธอเมื่อขึ้นพระอุ้ บันที่กอดอยู่ต่อท้ายเพลงยาวชาววัง

๓. เพลงยาวสามสิบชั้นชา ต้นฉบับเป็นสมุดคำสมบัติส่วนบุคคลเอกชน เนื้อหาของเพลงยาวเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของกวีสตรีผู้แต่งซึ่งเคยรับราชการอยู่ฝ่ายใน สอดคล้องกับประวัติของคุณพุ่ม

ผลงานกวีนิพนธ์ของคุณพุ่มที่ค้นพบใหม่ดังกล่าว กรมศิลปากรได้รวมพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือ “กวีนิพนธ์คุณพุ่ม” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๓

๖. เสภาเรื่องอาบู่หะซัน

“เสภาเรื่องอาบู่หะซัน” เป็นเสภาหลวงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นผู้อำนวยการให้กวีที่เชี่ยวชาญการแต่งกลอน ร่วมกันดัดแปลงเรื่องราวจากลิลิตนิทราชาคริขที่ทรงพระราชนิพนธ์ ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๒๑ แต่งเป็นบทเสภาสำหรับขับถวายเมื่อเวลาทรงเครื่องใหญ่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ โดยมีกวีที่ร่วมแต่งเสภาเรื่องอาบู่หะซัน ๑๑ คน แต่งคนละ ๑ ตอน

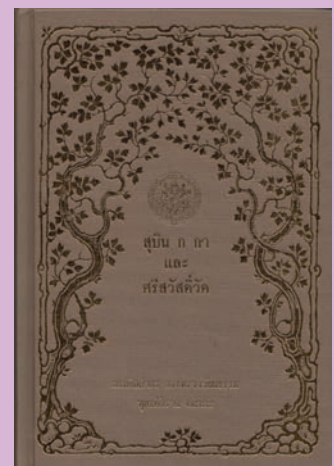
หอพระสมุดวชิรญาณได้จัดพิมพ์เผยแพร่เสภาเรื่องอาบู่หะซัน เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ โดยพิมพ์ตามต้นฉบับสมุดไทยเท่าที่พบ ในขณะนั้นซึ่งเหลืออยู่เพียง ๕ ตอนเท่านั้น ได้แก่ ตอนที่ ๑ – ๕ และ ในการพิมพ์ครั้งต่อ ๆ มาอีกหลายครั้งก็พิมพ์เพียง ๕ ตอนเท่านั้น ต่อมาได้สำรวจพบต้นฉบับเสภาเรื่องอาบู่หะซันเพิ่มเติมอีก ๑ ตอน เนื้อหาเป็นตอนท้ายเรื่องลิลิตนิทราชาคริข ซึ่งน่าจะเป็นตอนที่ ๑๑ สำนวนของหลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ทำให้ต้นฉบับเสภาเรื่องอาบู่หะซัน เท่าที่พบในปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็น ๖ ตอน

๗. ปลาบู่ทองกลอนสวด

เรื่องปลาบู่ทองเป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่าขานแพร่หลายในหมู่ ชาวบ้านภาคกลางมาช้านาน มีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวบ้านว่า ปลาบู่เคยเกิดเป็นคนมาก่อน ทำให้ชาวบ้านบางท้องถิ่นไม่บริโภค ปลาบู่เป็นอาหาร ต่อมาชาวบ้านนำมาแต่งเป็นคำประพันธ์ประเภท กลอนสวด แม้ไม่โดดเด่นในด้านกวีโวหาร แต่มีคุณค่าในเชิง คติชนวิทยา กรมศิลปากรเห็นสมควรรักษาสืบทอดไว้เป็นสมบัติ ของชาติ จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗

๘. สุนิบ ก กา

“สุนิบ ก กา” เป็นหนังสือแบบเรียนไทยสอนอ่านประสมคำที่ ประสมอักษรในแม่ ก กา (ไม่มีตัวสะกด) ปรากฏหลักฐานว่าผู้แต่ง คือ นายมี บุตรพระโหราธิบดี หรือหมื่นพรหมสมพัตสร กวีสำคัญ ผู้หนึ่งสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อตรวจสอบชำระต้นฉบับสุนิบ ก กา เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ พบว่า เรื่องสุนิบ ก กา นั้นเดิม “ธรรมปรีชา” ซึ่งเป็นอาจารย์ของนายมีได้แต่งขึ้นก่อน ภายหลังนายมีจึงได้นำมา ปรับปรุงแก้ไขเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๐ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กรมศิลปากรได้พิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ “สุนิบ ก กา และ ศรีสวัสดิ์วัด” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๙

๙. ศรีสวัสดิวัต

“ศรีสวัสดิวัต” เป็นตำราสอนจริยปฏิบัติในระบบการศึกษาไทยโบราณซึ่งพ่อแม่จะส่งบุตรหลานไปเป็นเด็กวัดหรือบวชเป็นสามเณรรับการศึกษาจากพระสงฆ์ที่วัด มีเนื้อหากล่าวถึงสิ่งที่พึงปฏิบัติของสามเณรและเด็กวัด ทั้งการปฏิบัติตนและการปรนนิบัติพระสงฆ์ผู้เป็นอาจารย์

เดิมมีผู้สันนิษฐานว่า ศรีสวัสดิวัตเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน แต่เมื่อตรวจสอบชำระต้นฉบับศรีสวัสดิวัตเพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ พบว่าเรื่องศรีสวัสดิวัตน่าจะเป็นวรรณกรรมภาคกลาง และผู้แต่งคือ นายมี หรือหมื่นพรหมสมพัตสร กวีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นผู้แต่งเรื่องสุบิน ก กา ก่อนที่เรื่องดังกล่าวจะแพร่กระจายไปยังท้องถิ่นอื่น ๆ กรมศิลปากรจึงได้พิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ “สุบิน ก กา และ ศรีสวัสดิวัต” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๙

๑๐. กากี่คำกลอน

“กากี่คำกลอน” เป็นผลงานกวีนิพนธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่นำเรื่องกากี่ซึ่งเป็นที่รู้จักของคนไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยามาแต่งเป็นคำกลอนในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ดำเนินเรื่องทำนองเดียวกับเรื่องกากี่คำฉันท์ในสมัยอยุธยา จบลงตอนที่กากี่ถูกลอยแพไป ต่อมาภายหลังมีผู้แต่งขยายเรื่องต่อไปอีก ถือเป็น “กากี่คำกลอนภาคปลาย” ซึ่งนายตำรา ณเมืองไต้ นำมาพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือกากี่ (สามโวหาร) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ระบุว่านายโชติ มณีรัตน์ แต่งขึ้นเมื่อต้นรัชกาลที่ ๕ ตามสำนวนกลอนท้ายเรื่อง

นอกจากนี้ยังพบว่า ต้นฉบับสมุดไทยกากี่คำกลอนภาคปลายทุกฉบับของหอสมุดแห่งชาติไม่ปรากฏคำกลอนท้ายเรื่องซึ่งระบุนามผู้แต่ง นอกจากนี้ตัวอักษรและอักขรวิธีในต้นฉบับน่าจะมีอายุเก่ากว่าสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงสันนิษฐานว่ากากี่คำกลอนภาคปลายน่าจะแต่งขึ้นก่อนรัชกาลที่ ๕ และคำกลอนที่ระบุนามผู้แต่งน่าจะมีผู้เพิ่มเติมขึ้นภายหลัง

๑๑. ลิลิตกาก็

“ลิลิตกาก็” เป็นกวีนิพนธ์เรื่องกาก็ที่แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทลิลิตประกอบด้วยร้อยสลับอกโคลง ตันฉับบระบุว่า ขุนวิสมานน และขุนเนรหมื่นพลร่วมกันแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๘ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยน่าจะนำเนื้อหามาจากเรื่องกาก็คำกลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) กรมศิลปากรไม่เคยพิมพ์เผยแพร่มาก่อน กรมศิลปากรตรวจสอบชำระและจัดพิมพ์เผยแพร่วรรณคดีเรื่องกาก็สำนวนต่าง ๆ พบต้นฉบับสมุดไทย “ชมพูทกาก็ เล่ม ๑” ซึ่งเก็บรักษาอยู่ ณ หอสมุดแห่งชาติ และต้นฉบับสมุดไทยเรื่อง “กาก็โคลงคำลิลิต” สมบัติของวัดราชสิทธิาราม กรุงเทพฯ จึงได้ตรวจสอบชำระและพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ “กาก็คำกลอนและลิลิตกาก็” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๓

ข้อมูลการค้นพบใหม่ด้านประวัติศาสตร์และจารีตประเพณี

๑. หนังสือ “ประมวลเอกสารพระราชพิธีบรมราชาภิเษก”

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๑ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ โดยคณะจัดทำหนังสือประมวลเอกสารพระราชพิธีบรมราชาภิเษกได้ดำเนินการรวบรวมและตรวจสอบชำระเอกสารชั้นต้นที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่มีอายุอยู่ในสมัยอยุธยาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๒ ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม และจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พ.ศ. ๒๕๖๒ และการดำเนินงานในครั้งนี้ได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ และต้นฉบับเอกสารหนังสือสมุดไทยที่เก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติ จำนวนหนึ่งที่ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ ดังนั้นจึงได้นำเอกสารดังกล่าวมารวมพิมพ์ไว้ในหนังสือ “ประมวลเอกสารพระราชพิธีบรมราชาภิเษก”

๒. การพิมพ์เผยแพร่เอกสารที่ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่

ต้นฉบับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่มาก่อนมีจำนวน ๒ เรื่อง คือ เอกสาร “พระราชพิธีราชาภิเษก คัดจากอรรถกถาสิ่งหล” และเอกสาร “พระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๙๔”

๒.๑ เอกสาร “พระราชพิธีราชาภิเษก คัดจากอรรถกถาสิ่งหล”

ต้นฉบับหนังสือสมุดไทย เรื่อง พระราชพิธีราชาภิเษก คัดจากอรรถกถาสิ่งหล ๒ เล่ม คือ หนังสือสมุดไทยหมู่พระราชพิธี เลขที่ ๔๖๓ เรื่อง “พระสมุดพระราชพิธีราชาภิเษกคัดจากอรรถกถาสิ่งหล” ตามประวัติระบุว่าหอพระสมุดวชิรญาณได้มาจากกรมเลขาธิการรัฐมนตรี และหนังสือสมุดไทยหมู่พระราชพิธีเลขที่ ๔๖๖ เรื่อง “หมายรับสั่งพระราชพิธีปราบดาภิเษก รัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๑ พ.ศ. ๒๓๕๒” โดยเรื่อง “พระสมุดพระราชพิธีราชาภิเษก คัดจากอรรถกถาสิ่งหล” อยู่ต่อจากเรื่อง “หมายรับสั่งพระราชพิธีปราบดาภิเษก รัชกาลที่ ๒ จ.ศ. ๑๑๗๑ พ.ศ. ๒๓๕๒” ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศรวรฤทธิ์ ประทานแก้หอพระสมุดวชิรญาณ และเนื่องจากเรื่องดังกล่าวยังไม่เคยพิมพ์เผยแพร่มาก่อนจึงได้นำมาพิมพ์ไว้ต่อท้ายจากเรื่องปัญหาราชาภิเษก

๒.๒ เอกสาร “พระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๙๔”

ต้นฉบับหนังสือสมุดไทย เลขที่ ๔๕๙ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระพระนเรศรวรฤทธิ์ ประทานแก้หอพระสมุดวชิรญาณ เนื้อความว่าด้วยการคำนวณพระฤกษ์และหมายกำหนดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เอกสารนี้ยังไม่เคยพิมพ์เผยแพร่มาก่อน จึงได้นำมาพิมพ์ไว้เป็นเรื่องแรกในเอกสารว่าด้วยพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมทั้งได้จัดทำเชิงอรรถอธิบายความเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา และได้นำรูปถ่ายหนังสือสมุดไทยดังกล่าวมาพิมพ์ต่อท้าย อันจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวในเอกสารได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๓. หนังสือ “จดหมายเหตุ เดอ วิเซ ว่าด้วยการเดินทางของคณะราชทูตสยามในราชอาณาจักรฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๖” ฉบับแปลและเรียบเรียงใหม่โดยกรมการผู้ทรงคุณวุฒิของกรมศิลปากร

หนังสือ “จดหมายเหตุ เดอ วิเซ ว่าด้วยการเดินทางของคณะราชทูตสยามในราชอาณาจักรฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๖” เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย - ฝรั่งเศส ที่สำคัญมากฉบับหนึ่ง เนื้อหาว่าด้วยการเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรี เมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชส่งคณะราชทูตไปฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙ โดยมีออกพระวิสุทธรสุนทร (ปาน) หรือเรียกกันทั่วไปว่า โทษาปาน เป็นราชทูต เรื่องราวและเหตุการณ์ในระหว่างการเดินทางในราชอาณาจักรฝรั่งเศสนั้น บันทึกโดย ฌ็อง ดอนโน เดอ วิเซ (Jean Donneau de Vize) นักเขียน นักการละคร และผู้บันทึกประวัติศาสตร์ประจำราชสำนักฝรั่งเศส ซึ่งร่วมเดินทางไปกับคณะราชทูตตลอดการเดินทาง

ในฝรั่งเศส และได้รวมพิมพ์เผยแพร่ในฝรั่งเศส เป็นหนังสือ เรื่อง “Voyage des ambassadeurs de Siam en France, 1686” จำนวน ๔ ภาค เอกสารดังกล่าว เจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ (F. Hilaire) ได้แปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทย พิมพ์เผยแพร่ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๕๗ - ๖๐ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ในชื่อว่า “โกศापानไปฝรั่งเศส” ซึ่งที่ผ่านมามีการศึกษาอ้างอิงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย - ฝรั่งเศส หรือเหตุการณ์การเดินทางของคณะราชทูตสยามที่นำโดยออกพระวิสุทธรสุนทร (ปาน) มักจะใช้เอกสารเรื่อง “โกศापานไปฝรั่งเศส” จากฉบับของเจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ เป็นเอกสารในการศึกษาอ้างอิง ทั้งนี้ การแปลครั้งนั้นบางส่วนเป็นการแปลสรุปความเพื่อให้สะดวกในการสื่อความหมาย อาจทำให้ขาดรายละเอียดและเนื้อหาบางส่วนคลาดเคลื่อนไปบ้าง ส่งผลต่อความเข้าใจเหตุการณ์และการตีความบริบททางประวัติศาสตร์ได้ อย่างไรก็ตาม การแปลครั้งนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นหนึ่งของความสนใจในการศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย - ฝรั่งเศส ให้กว้างขวางขึ้น

ภายหลังกรมศิลปากร โดยสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ได้นำต้นฉบับหนังสือภาษาฝรั่งเศส เรื่อง “Voyage des ambassadeurs de Siam en France, 1686” ภาคที่ ๑ - ๔ มาดำเนินการแปลใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยเทียบจากต้นฉบับภาษาฝรั่งเศส และจัดทำเชิงอรรถอธิบายความโดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ พิมพ์เผยแพร่รวมอยู่ในหนังสือประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๒๐ ใช้ชื่อเรื่องว่า “การเดินทางของคณะราชทูตสยามในราชอาณาจักรฝรั่งเศส” ต่อมา พ.ศ. ๒๕๖๕ กรมศิลปากรได้แต่งตั้งคณะกรรมการฯ เพื่อพิจารณาตรวจสอบและปรับปรุงเนื้อหาให้ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเปลี่ยนชื่อหนังสือและพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือชุด เรื่อง “จดหมายเหตุ เดอ วิเซ ว่าด้วยการเดินทางของคณะราชทูตสยามในราชอาณาจักรฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๖” ภาคที่ ๑ - ๔